

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Кафедра _____

ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан

“ _____ ” _____ 20__ р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ОК 8 ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПРИ ЗАХВОРЮВАННЯХ
ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ**

(шифр і назва навчальної дисципліни)

Ступінь вищої освіти _____

магістр

(бакалавр, магістр)

Факультет (назва)	Галузь знань (шифр і назва галузі знань)	Спеціальність (шифр і назва спеціальності)	Освітня програма (назва освітньої програми)
Здоров'я людини	Освіта/Педагогіка	017 Фізична культура і спорт	Фізична культура і спорт: інклюзивність та освіта

КИЇВ – 2025

Розробники: Купріяненко А.В. старший викладач
(прізвище та ініціали, посада, науковий ступень та вчене звання) (підпис)

(прізвище та ініціали, посада, науковий ступень та вчене звання) (підпис)

(прізвище та ініціали, посада, науковий ступень та вчене звання) (підпис)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри:

(назва кафедри)

Протокол № 1 від 30 серпня 20 25 р.

Завідувач кафедри: (підпис) Адирхасєв С.Г.
(прізвище та ініціали)

Схвалено методичною комісією факультету:

(назва факультету)

Протокол № від 20 р.

Голова методичної комісії: (підпис)
(прізвище та ініціали)

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою навчальної дисципліни «Фізична реабілітація при захворюваннях ОРА» є знайомство здобувачів вищої освіти з особливостями навчання в університеті, правами та обов'язками здобувачів, навчальним планом та освітньою програмою «Фізична культура і спорт: інклюзивність та освіта»; формування системи знань та уявлень про сферу майбутньої професійної діяльності та професії фахівців галузі фізичної культури і спорту тощо.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни є:

- ознайомити зі змістом навчального плану спеціальності 017 «Фізична культура і спорт», формами організації навчального процесу на факультеті, структурою університету, правами та обов'язками здобувачів;
- вивчити історичні аспекти становлення й розвитку фізичної культури в Україні та світі;
- вивчити історичні аспекти становлення й розвитку інклюзивного фізичного виховання в Україні та світі;
- вивчити програмно-нормативні та організаційні засади сфери «Фізична культура і спорт»;
- ознайомити з особливостями роботи вчителя фізичної культури, тренера-викладача з виду спорту, фахівця з фізичної реабілітації включаючи інклюзивну освіту;
- оволодіти основами галузевої термінології;
- оволодіти навичками організації інклюзивного фізичного виховання в професійній діяльності;
- оволодіти основами самостійної роботи, методикою збору і опрацювання різноманітної інформації, ознайомити з вимогами до оформлення індивідуального (навчально-дослідного) завдання.

У наслідок вивчення даного навчального курсу здобувач вищої освіти набуде наступних **компетентностей**:

- ЗК1. Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК2. Здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
- ЗК3. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і примножувати досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.
- ЗК9. Навички міжособистісної взаємодії.
- ЗК11. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
- ЗК13. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.
- СК6. Здатність до розуміння ретроспективи формування сфери фізичної культури і спорту.
- СК13. Здатність застосовувати сучасні технології управління суб'єктами сфери фізичної культури і спорту.
- СК14. Здатність до безперервного професійного розвитку.

та **результатів навчання**:

- ПР12. Аналізувати процеси становлення та розвитку різних напрямів спорту, олімпійського руху та олімпійської освіти на міжнародному та національному рівнях.
- ПР22. Знати основи запобігання корупції, суспільної та академічної доброчесності на рівні, необхідному для формування нетерпимості до корупції та проявів недоброчесної поведінки серед здобувачів освіти та вміти застосовувати їх в професійній діяльності.

Згідно з вимогами ОПП здобувачі повинні:

знати:

- визначення понять «методи», «обстеження», «тести», «реабілітація» та «фізична реабілітація», основні нормативно-правові документи, які регламентують розвиток галузі фізичної реабілітації,
- особливості збору даних про функціональний стан опорно-рухової систем.
- загальні та спеціальні методи дослідження.
- загальні та спеціальні методи дослідження, опорно-рухової систем
- основні принципи підготовки, проведення, інтерпретування методів дослідження опорно-рухової систем
- особливості проведення та інтерпретацію тестів, шкал та опитувальників у практиці

вміти:

- Проводити загальне обстеження осіб з порушенні діяльності серцево-судинної, дихальної, нервової, опорно-рухової систем
- Аналізувати показники, отримані після обстеження.
- Підбирати методи та засоби контролю.
- Співпрацювати з іншими спеціалістами сфери охорони здоров'я.
- орієнтуватися в спеціальній науково-педагогічній літературі;
- виявляти здатність до пошуку, оброблення та аналізу, систематизації й узагальнення інформації з різних джерел та формулювання логічних висновків.

В процесі вивчення дисципліни здобувач вищої освіти отримує можливість формувати та розвивати soft skills – соціально-психологічні аспекти професійної компетентності: здатність аналізувати та оцінювати, інтерпретувати; здатність логічно та критично мислити, креативно діяти; планувати та управляти часом, презентувати себе і свою позицію; діяти відповідально тощо.

НАВЧАЛЬНА РОБОТА ЗА ДИСЦИПЛІНОЮ

Форма здобуття освіти	Курс	Семестр	Загальний обсяг дисципліни	Кількість годин				Вид семестрового контролю
			Кредити ЄКТС	Аудиторні заняття			Самостійна робота	
				Разом	Лекції	Практичні		
Денна	I	I	165 / 5.2	44	20	24	121	Залік
Заочна								

ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ

Дисципліни, що забезпечують		
Семестр	Найменування дисципліни	Найменування теми
I	Базові знання анатомії та фізіології	Анатомо-фізіологічні, вікові особливості опорно-рухового апарату здорової та хворої людини

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Вид заняття	Короткий зміст навчальних занять, тематика індивідуальних та/або групових завдань	Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання	Кількість отримуваних балів min-max
Тема 1. Фізична реабілітація при деформаціях опорно-рухового апарату			
Лекції	Анатомічна та функціональна характеристика хребта у різні вікові періоди. Визначення постави. Ознаки правильної постави для різних вікових категорій в залежності від статі. Причини та фактори виникнення деформації постави. Поширеність дефектів постави. Класифікація дефектів постави за ступенем та площиною порушення. Діагностика дефектів постави.Сколіози. Роль фізичної реабілітації при дефектах постави. Методики лікувальної фізкультури при різних видах дефектах постави.Сколіози.	Презентація основних положень за темою	5-10
Практичні заняття	Тема: Анатомічна та функціональна характеристика хребта у різні вікові періоди. Визначення постави. Ознаки правильної постави для різних вікових категорій в залежності від статі. Причини та фактори виникнення деформації постави. Поширеність дефектів постави. Класифікація дефектів постави за ступенем та площиною порушення. Діагностика дефектів постави. Роль фізичної реабілітації при дефектах постави. Методики лікувальної фізкультури при різних видах дефектах постави.	Участь в обговоренні; дидактичне тестування; презентація основних положень за темою	
Самостійна робота	Фізична реабілітація при сколіозах. Методики лікувальної фізкультури при різних видах дефектах постави. Комплекси ЛФК при сколіотичній поставі. Комплекси ЛФК при кіфотичній поставі. Комплекси ЛФК при кіфо-лордотичній поставі. Комплекси ЛФК при лордотичній поставі.		
Тема 2. Фізична реабілітація при плоскостопості.			
Лекції	Анатомічна та функціональна характеристика стопи людини. Склепіння стопи. Діагностика плоскостопості. Види плоскостопості. Механізм розвитку плоскостопості. Клінічна картина плоскостопості. Методи верифікації діагнозу плоскостопості. Ступені плоскостопості. Завдання лікувальної фізкультури при корекції плоскостопості. Методики ЛФК на ввідному, основному та заключному періодах реабілітації при плоскостопості. Спеціальні вправи при плоскостопості в положеннях лежачи, сидячи, стоячи і при ходьбі.	Презентація основних положень за темою	5-10

Практич ні заняття	Тема: Анатомічна та функціональна характеристика стопи людини. Склепіння стопи. Діагностика плоскостопості. Види плоскостопості. Механізм розвитку плоскостопості. Клінічна картина плоскостопості. Методи верифікації діагнозу плоскостопості. Ступені плоскостопості. Завдання лікувальної фізкультури при корекції плоскостопості. Методики ЛФК на ввідному, основному та заключному періодах реабілітації при плоскостопості. Спеціальні вправи при плоскостопості в положеннях лежачи, сидячи, стоячи і при ходьбі.	Участь в обговоренні; дидактичне тестування; презентація основних положень за темою	
Самост йня робота	Фізична реабілітація при плоскостопості. Лікувальний масаж при плоскостопості. Ортопедична корекція при плоскостопості. Фізіотерапія при плоскостопості. Профілактичні засоби при плоскостопості.		
Тема 3. Фізична реабілітація при дисплазії кульшового суглоба.			
Лекції	Поняття та поширеність дисплазії стегна. Ступені дисплазії стегна. Етіологія дисплазії кульшового суглобу. Патологічні зміни суглоба при дисплазії. Клінічна картина і діагностичні ознаки вродженого вивиху стегна в новонароджених і в дітей в перші місяці життя та після року.	Презентація основних джерел з теми	10-15
Практич ні заняття	Лікування положенням: методика широкого сповивання та застосування профілактичних штанив. Комплекс вправ лікувальної гімнастики при дисплазії кульшового суглоба. Масаж при дисплазії кульшового суглоба. Фізіотерапевтичні засоби при дисплазії кульшового суглоба.	Участь в обговоренні; дидактичне тестування; презентація основних положень за темою	
Самост йня робота	Поняття про термінологію, термін. Значення термінології. Вимоги до термінології. Правила утворення термінів. Основні термінологічні поняття галузі. Правила і форми запису вправ.		
Тема 4. Фізична реабілітація при вродженій клишоногості			
Лекції	Поняття і поширеність клишоногості. Причини вродженої клишоногості. Типи вродженої клишоногості. Основні прояви типової клишоногості. Ступені та форми клишоногості.	Презентація основних положень за темою	5-10
Практич ні заняття	Консервативні методи лікування клишоногості. Коригуюча гімнастика при клишоногості. Спеціальна методика масажу при клишоногості. Фізіотерапевтичні процедури при клишоногості. Кориговане положення бинтуванням. Метод етапних гіпсових пов'язок. Профілактика «хибної» ходи і порушень постави. Ортопедичне взуття.	Участь в обговоренні; дидактичне тестування; презентація основних положень за темою	

Самостійна робота	Коригуюча гімнастика при клишоногості.		
Тема 5. Фізична реабілітація при вродженій м'язовій кривошії			
Лекції	Поняття кривошії. Класифікація різних форм кривошії. Поняття вродженої м'язової кривошії. Етіологія та патогенез вродженої м'язової кривошії. Клінічна картина вродженої м'язової кривошії. Лікувальна фізкультура при вродженій м'язовій кривошії. Комплекс пасивних і рефлекторних вправ для новонароджених і дітей грудного віку при вродженої м'язової кривошії. Комплекс вправ сидячи і стоячи у більш старшому віці.	Презентація основних положень за темою	10-15
Практичні заняття	Всеукраїнський центр здоров'я населення «Спорт для всіх». Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладах України. Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах. Методичні рекомендації щодо створення інклюзивного освітнього середовища в закладах освіти тощо.	Участь в обговоренні; дидактичне тестування; презентація основних положень за темою	
Самостійна робота	Спеціальні вправи для занять у басейні при вродженій м'язовій кривошії. Лікувальний масаж при вродженій м'язовій кривошії. Корекція положенням.		
Тема 6. Фізична реабілітація при остеопорозах			
Лекції	Поняття та поширеність остеопорозу. Фактори ризику розвитку первинного остеопорозу. Фактори ризику розвитку первинного остеопорозу. Фактори ризику розвитку вторинного остеопорозу. Класифікація та клінічна картина остеопорозу. Діагностика остеопорозу. Профілактика остеопорозу. Дієтотерапія при остеопорозі. Ортопедичний режим ортопедична терапія при остеопорозі.	Презентація основних положень за темою	5-10
Практичні заняття	Лікувальна фізкультура при остеопорозі. Комплекс фізичних вправ при встановленому остеопорозі.	Участь в обговоренні; дидактичне тестування; презентація основних положень за темою	
Самостійна робота	Ортопедичний режим ортопедична терапія при остеопорозі.		
Тема 7. Фізична реабілітація при артритах			
Лекції	Поняття терміну артрит. Класифікація артритів. Динаміка патологічного процесу в суглобах при артритах: стадії. Патогенез і загальна клінічна картина	Презентація основних положень за темою	8-10

	артритів будь-якої етіології. Рентгенологічна симптоматика артритів. Інфекційні артрити: поняття, етіологія, класифікація, клінічна картина. Реактивні артрити: поняття, етіологія, класифікація, клінічна картина. Травматичні артрити: причини, патогенез, клінічна картина. Псоріатичний артрит: причини, патогенез, клінічна картина.		
Практичні заняття	Основні підходи до немедикаментозного і відновного лікування артритів. Лікувальна фізкультура як найважливіший компонент лікування артритів незалежно від етіологічних факторів. Задачі ЛФК в підгострому та хронічному періодах перебігу хвороби. Лікування положенням. Механотерапія при артритах. Лікувальна гімнастика в басейні при артритах.	Участь в обговоренні; дидактичне тестування; презентація основних положень за темою	
Самостійна робота	Комплекси вправ для першого періоду реабілітації анкілозуючого спондилоартриту		
Тема 8. Фізична реабілітація при травмах передпліччя та кисті.			
Лекції	Переломи променевої, ліктьової кістки, кісток п'ястка, зап'ястка та фалангів пальців; вивихи: діагностика, локалізація, клінічна картина. Механізм переломів променевої, ліктьової кістки, кісток п'ястка, зап'ястка та фалангів пальців. Лікувальна іммобілізація при переломах кісток передпліччя та кисті. Принципи фізичної реабілітації в залежності від періодів перебігу травматичної хвороби.	Презентація основних положень за темою	5-10
Практичні заняття	Фізіотерапевтичне лікування, масаж та лікувальна гімнастика при переломах кісток передпліччя та кисті на лікарняному та постлікарняному періоді.	Участь в обговоренні; дидактичне тестування; презентація основних положень за темою	
Самостійна робота	Комплекси вправ лікувальна гімнастика при переломах кісток передпліччя та кисті		
Тема 9. Фізична реабілітація при травмах колінного суглобу та переломах кісток гомілки.			
Лекції	Переломи кісток гомілки; пошкодження меніска, хрестоподібних і бічних зв'язок, забої колінного суглобу: діагностика, локалізація, клінічна картина. Механізм переломів кісток гомілки та ушкоджень колінного суглобу. Лікувальна іммобілізація при травмах колінного суглобу та переломах кісток гомілки. Принципи фізичної реабілітації в залежності від періодів перебігу травматичної хвороби.	Презентація основних положень за темою	

Практичні заняття	Лікувальна гімнастика при травмах колінного суглобу та переломах кісток гомілки на лікарняному та постлікарняному періоді.	Участь в обговоренні; дидактичне тестування; презентація основних положень за темою	
Самостійна робота	Комплекси вправ Лікувальна гімнастика при травмах колінного суглобу та переломах кісток гомілки		
Тема 10. Фізична реабілітація при травмах хребта.			
Лекції	Травми хребта: види травм, діагностика, локалізація, клінічна картина. Механізм травм хребта. Лікувальна іммобілізація при травмах хребта. Принципи фізичної реабілітації в залежності від періодів перебігу травматичної хвороби. Фізіотерапевтичне лікування, масаж та лікувальна гімнастика при травмах хребта на лікарняному та постлікарняному періоді.	Презентація основних положень за темою	5-10
Практичні заняття	Лікувальна іммобілізація при травмах хребта. Принципи фізичної реабілітації в залежності від періодів перебігу травматичної хвороби. Фізіотерапевтичне лікування, масаж та лікувальна гімнастика при травмах хребта на лікарняному та постлікарняному періоді.	Участь в обговоренні; дидактичне тестування; презентація основних положень за темою	
Самостійна робота	Комплекси вправ лікувальна гімнастика при травмах хребта		
Підсумковий контроль		ЗАЛІК	60-100

РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ

Номер теми	Кількість годин							
	Денна форма				Заочна форма			
	Всього	У тому числі			Всього	У тому числі		
		лекції	практ.	сам.роб.		лекції	практ.	сам.роб.
Тема 1. Фізична реабілітація при деформаціях опорно-рухового апарату	12	2	2	8	10	0,25	0,25	9,5
Тема 2. Фізична реабілітація при плоскостопості.	12	2	2	8	11	0,25	0,25	12,5
Тема 3. Фізична реабілітація при дисплазії	12	2	2	8	10	0,25	0,25	12,5
Тема 4. Фізична реабілітація при вродженій клишоногості	14	2	2	10	10	0,25	0,25	12,5
Тема 5. Фізична реабілітація при м'язовій кривошії	16	2	4	10	10	0,5	0,5	14
Тема 6. Фізична реабілітація при остеопорозах	12	2	2	8	10	0,25	0,25	12,5
Тема 7. Фізична реабілітація при артритах	12	2	2	8	15	0,25	0,25	12,5
Тема 8. Фізична реабілітація при травмах передпліччя та кисті.	12	2	2	8	15	0,25	0,25	12,5
Тема 9. Фізична реабілітація при травмах колінного суглобу та переломах кісток гомілки.	12	2	2	8	15	0,25	0,25	12,5
Тема 10. Фізична реабілітація при травмах хребта.	14	2	4	8	15	0,25	0,25	12,5
Всього годин	165	20	24	60	121	2	2	86

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

За повністю виконані завдання здобувач може отримати визначену кількість балів:

Інструменти і завдання	Кількість балів	
	Для денної форми навчання	Для заочної форми навчання
Участь в обговоренні	20	10
Тестування	30	30
Самостійна робота	10	20
Заліковий тест	40	40
Разом	100	

ЗАЛК є підсумковою формою контролю, виставляється за результатами роботи здобувача ВО у семестрі (виконання здобувачем ВО семестрових індивідуальних завдань та контрольних робіт, виступів на семінарських заняттях та оцінок поточного контролю).

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Шкала ЄКТС	Вимоги
90 – 100	A	Оцінку заслуговує здобувач освіти, який: - всебічно, систематично і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом; - вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях; - засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою; - засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває; - вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію; - самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.
82 – 89	B	Оцінку заслуговує здобувач освіти, який: - повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях; - має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування; - під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправляє, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу.
74 – 81	C	Оцінку заслуговує здобувач освіти, який: - в загальному роботу виконав, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок; - вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність; - опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;
64 – 73	D	Оцінку заслуговує здобувач освіти, який: - знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії; - виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок; - ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою; - допускає на заняттях, чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.
60 – 63	E	Оцінку заслуговує здобувач освіти, який: - володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній

		професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.
35 – 59	Fx	Оцінку заслуговує здобувач освіти, який: - виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.
0 – 34	F	Оцінку заслуговує здобувач освіти, який: - володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім; - допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою; - не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

Рекомендована література

Основна література

1. Вакуленко Л.О. Основи медичної і соціальної реабілітації в медсестринстві / За заг. Ред.. Л.О.Вакуленко. Тернопіль: Укрмедкнига, 2021.- 443с.
2. Вовканич А.С. Вступ до фізичної реабілітації: навч.посібник/А.С. Вовканич. Львів ЛДУФК, 2013. 184с.
3. Круцевич Т.Ю. Теорія і методика фізичного виховання Том II, К.: Олімпійська література, 2012. 329 с.
4. Михалюк Є.Л. Актуальні питання спортивної медицини: монографія. Запоріжжя, ЗДМУ, 2017. 160 с.
5. Михалюк. Є.Л.“Спосіб вибору потужності другого фізичного навантаження на велоергометрі для визначення фізичної працездатності за субмаксимальним тестом PWC170 у спортсменів”: Патент на корисну модель №121901/. А61В5/024. Бюл. №24.-261221
6. Куценко Я.Б., Рулла Е.А., Мельник В.В. Врожденная дисплазия тазобедренного сустава. Врожденные подвывихи и вывих бедра. Київ: Здоров'я, 1992. 184 с.
7. Мухін В.М. Фізична реабілітація. Підручник. Київ: Олімпійська література, 2000. 423 с.

Додаткова

1. Brandt K.D., Malkin H.J., Shulman L.E. Workshop on etiopathogenesis of osteoarthritis. J. Rheumatol., 1986,13 : 1126-1160.
2. Craemer P., Hochberg M.C. Osteoarthritis. The Lancet, 1997, 350: 503-509.
3. Кулаженко Е.В. Влияние некоторых патогенетически обоснованных лечебных факторов на течение и результаты: лечения детей с болезнью Пертеса. — Вісник морської медицини, № 3 (11) (липень - вересень) 2000 р.
4. Остеоартроз. Сучасні методики фізіотерапевтичного лікування: Методичні рекомендації / В.І. Маколінець, Т.М. Гращенкова, А.М. Гаєвська, В.В. Мельник, І.В. Корж, І.М. Чатківська. Харків : «Крокус», 2002. 20 с.

Методичне забезпечення

1. Текст лекцій з дисципліни «Фізична реабілітація при захворюваннях ОРА» для здобувачів спеціальності 017 Фізична культура і спорт.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Закон України «Про вищу освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
2. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>
3. Про затвердження Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників, Випуск 85 «Спортивна діяльність». Наказ Міністерства молоді та спорту України від 28.10.2016 № 4080. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v4080728-16#Text>
4. Постанова КМУ Про затвердження Положення про дитячу юнацьку-спорту школу. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993-2008-%D0%BF#Text>;
5. Наказ ММС України № 4080 від 28.10.2016 р. Про затвердження Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників, Випуск 85 "Спортивна діяльність" URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v4080728-16#Text>
6. Національний олімпійський комітет URL: <https://noc-ukr.org/>